

# BİR OLAY, BİR YORUM..

TUĞRAY KAYNAK

Öncelikle belirtmek isterim ki, bu yazının hiçbir kişi ya da kurumu hedef almak veya yıpratmak gibi bir amacı olmayacaktır. Polemik yapma gibi bir gayesi de söz konusu değildir. Yaşananlar ve anlatılanlar nesnel olarak ortaya konmuş ve kişisel görüşlerimle birlikte ele alınmıştır.

Geçen haftalarda bir akşam, Antikacılar Çarşısı'ndan Mustafa Sivrioğlu, Hasan Fırat ve Atilla Beyler bana gelerek, koleksiyonundaki resimlerden bazılarını almak istediler. Uyuşmamız sonucu 12 adet resim o gün el değiştirdi. Satılan bu resimler, Çarşı geleneği, ertesi gün hemen gene satışa sunulurken esnaf arasında ikinci kez el değiştirmiş ve Sakallı Ahmet ile Ali Utku Beyler'in galerisine geçmişler. Ahmet ve Ali Beyler, anlatıldığı üzere alış veriş yapmazdan önce, resim konusunda bilgisi bulunduğu inanan Servet Hanım'a resimleri göstererek gerçekliklerinden emin olmak istemişler. Görüş olumlu çıkınca iş bitirilmiş, mal götürülmüş ve satışa konulmuş.

Aynı gün, ya da ertesi, Profesör Mustafa Plevneli ve sanat eleştirmeni Ferit Edgü Beyler çağrılı, ya da rastlantı sonucu Çarşı'ya gelecek sözü edilen galeriyi de ziyaret etmişler ve resimleri görmüşler. Ancak birkaçı üzerindeki vargıları pek olumlu olamamış.

Edip Hakkı Bey'in o çok kendine özgü, Daumier'e taş çıkartan humor yüklü yorumundaki ustalık, ne yazık algılanamayarak gözden kaçmış, Hoca'nın yıllarca değiştirmedikleri resimsel nitelikteki imzası yadsınmış ve...

Edip Hakkı Bey'in, iki saraylı figürü görüntüleyen resmi ile bir minyatür yorumlanmış çalışması "gerçek değildir, Edip Hakkı'nın hiç böyle resmini görmedim" diye görüş belirtildiğinde, sahte damgası (elim yazmaya varmadı) yemişler.

Dahası da geliyor. Ayrıca bir de Eren Hanım'ın bir resmi pek gerçek gelememiş gören beyefendilere. Her ne kadar "belki, belki Romanya dönemi..." diye bir kuşku her nasılsa belirtilebilmişse de, "...ama Eren Hanım'ın değil bu tablo, olamaz!" biçiminde belirlenmiş en son görüş.

Sonucu düşünebilirsiniz. Ahmet ve Ali Beyler resimleri cümleten Hasan, Atilla ve Mustafa Beyler'e (ki, uzun yıllar resim bakmış olan Mustafa Bey, "resim Eren Hanım'ındır" diye ısrarla tavrı koymuş) iade etmek isteyecekler ve onlar da bana gelerek, "Durum böyle, böyle, bizim için bu resimlerin satışına bundan böyle olanak yoktur. Çünkü fetvalar yüksek yerlerden gelmiştir. Orijinalliklerine artık kimseyi inandıramayız!" diyeceklerdir. Belki de haklı olarak... Siz ise, önce şaşkınlıkla olayı algılamaya çalışacak, sonra iyi kötü bildiğiniz, yıllardır belki yarım baş kırarak selâmlaştığınız, gerçi pek birarada olamadığınız bu kişilere en azından kırılacak ve kızacaksınız. Hali ve ahvali nakleden arkadaşlara ise, merak etmemelerini, işi çözümleyeceğinizi anlatmağa çalışacaksınız ve içinizden diyeceksiniz ki, "Ancak beyler, bu piyasada tutunmak ve iş yapmak durumunda olan herkes her şeye, her yoruma, her görüşe kapılmamalı, tavrını ortaya koyarak inandığı yolda yürümelidir. Hele pek temiz olmayan ve yıllar boyu düzeleceğine bozulan resim sanatı ortamının kurtuluşu, bu ortama kişilik kazandırmaktan geçmelidir. Dükkânınıza gelen her kişinin yorumlarında ticaret yaşamınız bir başka yöne çekilecekse, bu sizin için hiç de kolay olmayan bir varoluş uğraşı olacaktır."

Bu noktada, onlar için belki de artık bitmiş olan olay benim için yeni başlıyordu. Edip Hakkı Köseoğlu'nun resimlerini yanına alıp, zamanın akşamın ilerlemiş bir saati olmasına bakmadan Edip Hakkı Köseoğlu'nun köşküne, Yeşilköy'e gittim. Yeşilköy'de postahanedeki telefon edip Edip Hakkı Bey'in eşinden randevu istedim. Münevver Hanımefendi nezaket gösterip kabul ettiler. Edip Hakkı Hoca dinlenmekte olduğu için çıkamayacaktı. Hanımefendi resimlere bakarak, "... evet, bunlar O'nun," dedi. "Hatta bu minyatür yorumu olan resmin bir başkası da bende var. Ama ben kendisine gene de göstereyim." Edip Hakkı Hoca'yı dinlenirken rahatsız ettiğimden üzgün, bekledim. Münevver Hanımefendi döndüğünde, diğer resmin arkasında Hoca'nın esirgemediği ikinci bir onaylama imzası daha yer alıyordu. Çok teşekkür ederek ayrıldım.

Ne demeli? Kader mi yoksa kimmet mi utansın? Yoksa her ikisi de mi?

Şimdi Eren Eyüboğlu'nun resmi gündemdeydi. Ertesi gün Mehmet Eyüboğlu'na telefon edip akşam kendisini ziyaret edip edemeyeceğimi sordum. "Sevinirim", dedi.

Eren Eyüboğlu'nun temize çıkması pek kolay olmayacaktı. Rahmetli'nin yaşıyor olmasını ne kadar isterdim. Çünkü O'nun pek bilinmeyen yıllarının kendinden başka tanığı var mı, bilmem ki!

Eren Hanım'ın bu resmi fauvist yorumlanmış denebilir. Matisse ve Braque izleri taşıyan (kitaplardan değil, orijinallerini görmüş oluktan kaynaklanmakta bu vargı) ve Chagall biçimlemelerinden esinlenmiş bir yorumlama. Picasso'dan bazı çağrışımlar dahi uyandırabiliyor. Yani, hiç klasik, alışılmış bir "Eren Hanım" değil. Bence, Paris yıllarında Matisse, Picaso kopyalarını uyarladığı, Chagall hayranlığının olduğu dönemlerinden arta kalan (bana geldiğinde elek gibi olan) bir tuval. İmza daha sonralarına özgü bir kaligrafik yapıda. Belki daha sonraları atılmış.

Mehmet Reis'e giderken Cuma-

İ Aydın ile bir sohbetimizde yaptığım yorum aklıma geliyor. "... bir resim çıkarılıyor ortaya, falancanın resmi diye. İmza yok. Ya da, imzasından kuşkulandırılmış. Ailesinden (ressamın) gıdılıp kâğıt alınıyor. Bu resim babamın, annemin, dedemin vs. resmidir, diye. Şimdi, resme bakıyorsun, 40-50 yıllık. Resmin, babasının resmi olduğunu onaylayan oğul ya da kız 50 yaşlarında. Ee, şimdi kardeşim, bu evlat 5-10 yaşındayken babasının yaptığı resmi nereden bilsin?..."

Eyüboğlular'ın köpekleri (her ikisi de) ortada yok. Kapıyı çalıp giriyorum. Hal' hatır faslından sonra Mehmet Reis de sevimli eşi de görüşlerini bildiriyorlar. "Reis, Eren Eyüboğlu değil bu tablo.", "Reis, dikkatli bak," diyorum, "bakma, hissetmeye çalış, O'nun ezgilerinden sezip bulabileceğin öğeler çıkarabilirsin.", "Atlar," diyor, "belki biraz atlar..." Etkilemek istemiyorum da. Ama gene de yorumlamadan yapamıyorum. Eren Hanım 1930'lu yıllarda Paris'te Andre Lhote'un atelyesinde. Matisse'e tutkun. Matisse fauvist. Kırmızı, turuncu, mor, sarı, yeşil renkler kullanma ve figürü net olarak korkusuz bu renklerle boyamak fau-

vizm'in temel yorumu. Eren Hanım 1936'da Türkiye'ye geliyor. Paris'ten Romanya'ya döndükten sonra. Nerede o dönemin Eren Hanım çalışmaları? Mehmet Eyüboğlu diyor ki, Romanya'da çıkan yangında yanmışlar. Yani o dönemi gören olmamış (mı?). Bedri Rahmi ile evliliğe varan tanışıklık dönemlerinde bir şeyler gelmemiş mi İstanbul'a? Peki, 1950'lerde gene giriyor Paris'e Eren Hanım. Kendisi söylüyor, 1950'de Paris'teyken Matisse'den, Picasso'dan, Braque'dan kopyalar yaptığını<sup>1)</sup>

Peki on yıllarca Matisse, Picasso vs. etkisi altında kalan bir ressam, o hayran kaldığı kişilerin benzeri hiç mi resim üretmemiş? 1930-40'lar arası için pek az örnek var Eren Hanım'dan.

Mehmet Reis'le sohbetleşiyorum. Diyorum ki, "Sol alttaki şu bol eteklikli ve kova gibi şapkası alttan bağlı figür sence bir Romen ya da Balkan ezgisi taşıyor mu? Bir de sağ alta bulunan ev köpeği kadınsı bir duyarlılık ve yorumla çizilip boyanmamış mı? Beyaz atlar, irice yapılı çiçeklerde Eren Hanım soluğu yok mu? Sağda ortadaki çocuk figürü de aynı yorumlanamaz mı?" Mehmet Eyüboğlu, "Reis,

bence bu belki Arif Kaptan olabilir," dediği zaman beni doğrusu epey eğlendirdi. Belki ben de onu.

Sonra düşündüm. Yılların Azmi Usta'sı bile, belki binlerce Eren Hanım ve Bedri Bey çerçevelemişti, o resmi yeni tuval pres ederken dikkatle seyretmiş ve naiv duyarlılığı ile "Güzel bir Eren Hanım," demişti.

Oysa Mehmet Reis sohbetimizde, Azmi Usta'daki bir Avni Arbaş resmi için, içtenliğin de verdiği rahatlıkla, "Azmi Usta'ya da sokmuşlar bir sahte Avni Arbaş'ı," diyordu bana. Söz sahtecilikten açılmış ve bazı adlar konuşuluyor olmuşken. Bense biliyordum ki, Azmi Usta'ya o resmi Avni Bey armağan etmişti.

Daha bazı kişilerden görüş almam gerekecek Eren Eyüboğlu için sanıyorum. İzi sürelim biraz daha... Ancak, rahmetli Peker'in bir sözünü hatırlayarak "karnında güneşi olanlar" a başvurmalı galiba.

Yoksa, aydınlanayım derken cahilleşiyor insanlar. Bizim gibi bilim adamı olsalar bile...

\* Bkz. Eren Eyüboğlu, Ada Yayınları, 1981, (Ferit Edgü derlemesi).

## RESİM SANATI VE FELSEFE

### MUZAFFER BUDAK

Resim, edebiyat, tiyatro, opera, bale, yontu, müzik, sinema ve diğer güzel sanatların "Felsefe" ile yakından akrabalığı vardır. Felsefe, tüm sanatları etkilediği gibi diğer bilimlere de etkin bir bilimdir. Resmin felsefeye, felsefenin resme etkileri aşamaları gerçekleştiği düşün ortamında. Resimsiz toplumlar uygar düzeye gelemeyiz. Resim sanatı, bireylerin usunu sağlam temellere yerleştirir, düşünce yapılarını güçlendirir, onlara duygusal ve tinsel aşamalar sağlar. Kişinin usuna mantıksallık kazandırır, tinini arındırır ve yüceltir, hayalini genişletir, yaratıcılık oluşturur, terbiye kurallarına katkılarda bulunarak yüce ahlâklı insanlar yetişmesine neden olur. Felsefe, genel kurallarıyla resamlara sanat mantıksallığını, doğru

düşünmeyi, güzeli, estetiği, sağlam kalp muhakemesini, toplum sevgisini, diyalektik bilgisini, ruhbilimi öğreteceği gibi yararlı duygular kazandırır. Estetik güzelliğin felsefesidir, sanat mantığı olmadan ruh zenginliği olamaz. Resam, yapıtlarının içeriğindeki diyalektiğin oluşması için çıkış yolu olarak gereken renkli ışıkları felsefeden yararlanarak bulabilir. Gerçek sanat değeri olan resimlerde, mantık, psikoloji ve estetiği bulmak, resim sanatının özelliklerini anlamak ve ussal çözümlerle olabilir. Resmin felsefeye, felsefenin resme olumlu etkileri, yapıcı soyut köprülerle sağlanır. Bir felsefecinin resim kültürü olmadan değerli yapıtlar vereceğini sanmıyorum. Felsefe bilimi ve resim sanatı uygar bireyler yetiştirir ve uygar toplumlar oluşturur. Güzel sanatlar-

dan yoksun ve entellektüel düzeye gelemeyen uluslar, sanayi devrimi yapamazlar. Teknoloji; edebiyat, güzel sanatlar ve felsefe kültürünün bir sonucudur. Entellektüel olmayan kafalar sanayide ilerleyemezler, devrim yapamazlar, teknolojik üstünlüğe ulaşamazlar. Bir sanatçının genel kültürü olmalı. Güzel sanatların bilimlerle de yakın akrabalığı bir gerçektir. Bu gizli ilişkileri ancak sanatçılar ve sanatseverler bilimsel olarak çözebilirler. Yalnız yiyip içen yatan insanlar, bu olguyu algılamaktan uzaktırlar. Resim ve felsefe; insan sevgisini, toplum sevgisini kazandırır bireylere, Hümanizma'yı yansıtır insanlara. Hümanizmanın yerleştiği toplumlarda yapıcılık, yaratıcılık, aşama, sanat ve estetik filiz verir, Hümanizma mavi güller iletir geleceğe.